

Rozlišení věcí podstatných a služebných

FORMÁLNÍM PRINCIPEM bratrského bohosloví lze nazvat rozlišování věcí k spasení podstatných a služebných i zase věcí případných. Podle bratrského přesvědčení právě nerozlišování těchto kategorií způsobilo v dějinách křesťanského myšlení nejzlobnější zmatek, porušení pravé zbožnosti zámenou skutečného základu spasitelné jistoty za falešné spočinutí v lidských zařízeních. Obnova církve je návratem k tomu, co sám Bůh podstatného vykonal pro lidské spasení. Zároveň znamená odsunutí všeho ostatního na místo druhé a třetí nebo i jeho úplné zamítnutí.

Terminologicky tu Bratří beze vší pochyby *navázali na scholastiku*. Ale to, co takto vyjadřovali, podrobovalo ve skutečnosti bohoslovnou a svátostnou stavbu římského katolictví pronikavé a daleko sahající kritice.

Scholastika znala protiklad mezi podstatným a případným v učení o svátostech. Už v raném svém údobí rozlišovala mezi podstatou svátosti, substantia sacramenti, a věcmi, které se při svátostném úkonu dějí více méně náhodně a případně, quasi ex accidente fiunt. Podobně zavedl i do učení christologického již Praepositinus rozlišení mezi Kristovým prostřednictvím podstatným a případným, když hovořil o mediatio substantialis a accidentalis. Na sklonku 13. století měl dominikán Mikuláš Gorranus za to, že to, co je při svátostných úkonech pro Boží ustanovení podstatné, to jest materia a forma, nemá církev právo pozměňovat [haec ecclesiae immutare non licet], zatím co věci případné, accidentalia, měniti může.

Zde právě navázalo *české reformní hnutí milíčovské*. A to tak, že rozlišení, dotud omezené skoro výlučně na oblast svátostnou, sakramentální, směle aplikovalo s uvědoměle kritickým záměrem na církev a její učení vůbec. Tak už Matěj z Janova před koncem 14. století jasně viděl na jedné straně Bohem chtě-

nou varietas essentialis, přímý důsledek bohatě rozmanitého působení jednoho svatého Ducha, na druhé straně však pomnožnou multiplicitas accidentalis lidských výmyslů dogmatických a obřadnických nálezků, která má být z církve odstraněna. Domýšleje o jedno lidské pokolení později kritický náběh Janůvův ve smyslu radikálně reformním, Jakoubek ze Stříbra prohlašoval, že věci nabídnuté Bohem k spáse člověka jsou jakožto podstatné zcela vyvýšeny nad všecku církevní pravomoc a proto také neměnitelné usnesením lidským. Měl tím především na mysli ustanovení večeře Páně pod obojí způsobou. Tak také rozuměl jeho vývodům jeho odpůrce Mařík z Prahy, když proti nim postavil na kostnickém koncilu r. 1415 thesi opačnou: Církev má právo měnit v domnělý prospěch věřících netoliko věci případné, vedlejší, nýbrž i věci podstatné. Mistr Jakoubek se ke svému rozlišení vrátil roku 1420. Užil ho tenkrát jako základny pro pokus o smír mezi rozhodnými tábory a konservativnějšími pražany v otázce eucharistických řádů. Jsou některé řády podstatné a nezbytné víře i spasení [substantialia et essentialia fidei et ad salutem], jiné však druhotné [accidentalia]. První církev měnit nemůže a nesmí, o druhých má právo vynášet svůj odhadový soud. V prvních proto nutno zachovat jednotu, o druhé pak není oprávněno se zatvrzele nesnadniti. Rozlišení věcí podstatných a vedlejších provedl tedy Jakoubek na mši a jejích řádech a s tímto zaměřením užívalo husitství této distinkce nadále. Bratří ji však rozšířili na všechny obor věroučných a církevních řádů vůbec a upřesnili ji vsunutím nové významné kategorie věcí služebných.

Náznaky vypracování kategorie věcí služebných nalezneme rovněž již v husitském traktátovém písemnictví. Večeře Páně bývá tu nazývána hned s hlediska její podstaty [substantialiter], hned s hlediska jejího účinku ve věřících [ministerialiter]. V všeobecnějším smyslu působil na husitské myslitele Defensor pacis Marsilia z Padovy [1324], když všechny kněze činil rovnými ve vysluhování svátostí a v tom pouhými služebníky, ministři. Jako zásadu již zcela pevnou vyjádřil husitské rozlišování věcí podstatných a služebných při svátostech Libellos tes pisteos, určený